

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КИРИЛОВ Юрій Євгенович

УДК 339.9:338.432

**РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НА РИНКУ ЗЕРНА**

Спеціальність 08.07.02 – економіка
сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Херсонському державному аграрному університеті Міністерства аграрної політики України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
СОЛОВІЙОВ Ігор Олександрович,
Херсонський державний аграрний університет,
завідувач кафедри менеджменту організацій

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ВЛАСОВ Володимир Іванович,
Національний науковий центр
“Інститут аграрної економіки” УААН,
головний науковий співробітник відділу
зовнішньоекономічних зв'язків

кандидат економічних наук
КЛОЧАН В'ячеслав Васильович,
Подільський державний аграрно-
технічний університет, м. Кам'янець-Подільський
доцент кафедри соціально-трудова
відносин і статистики

Провідна установа: **Миколаївський державний аграрний університет**
Міністерства аграрної політики України,
кафедра організації виробництва та агробізнесу

Захист відбудеться 22 грудня 2005 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.083.02 у Державному агроекологічному університеті Міністерства аграрної політики України за адресою: 10008, м. Житомир, Старий бульвар, 7, ауд. 55.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного агроекологічного університету Міністерства аграрної політики України за адресою: 10008, м. Житомир, Старий бульвар, 7.

Автореферат розісланий " 19 " листопада 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

В.П. Якобчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Забезпечення стабільного економічного розвитку національних товаровиробників, як основи поглиблення інтеграційних процесів в економіці України, вимагає від держави збалансованості ринкового середовища, а від виробників – підвищення ефективності виробництва і збуту продукції. Створення й функціонування ефективно діючого ринку зерна в умовах глобалізації слід розглядати в контексті розвитку зовнішньоекономічної діяльності, оскільки вона стає найважливішою складовою частиною світогосподарських зв'язків країни.

В умовах зниження купівельної спроможності населення і, відповідно, зменшення обсягів споживання зернової продукції власного виробництва (через занепад тваринницької галузі) та закупівлі її за кордоном у неврожайні роки, виходом із становища, що склалося, вбачається формування і розвиток зовнішньоторговельного ринку зерна, що при мінімальних додаткових витратах дає змогу збільшити рентабельність зернового господарства, оскільки зовнішньоекономічні операції характеризуються вищою прибутковістю порівняно з операціями на внутрішньому ринку. Наведені аргументи визначили вибір теми даної дисертаційної роботи.

Стан вивчення проблеми. Проблемам науки та практики формування й розвитку зернового господарства присвятили свої дослідження В.І. Бойко, П.І. Гайдучкий, М.В. Гладій, Ю.С. Коваленко, М.Г. Лобас, І.І. Лукінов, М.Й. Малік, В.Ф. Сайко, З.П. Ніколаєва, П.Т. Саблук, В.К. Савчук, І.О. Соловійов, В.К. Терещенко, Л.М. Худолій, О.М. Шпичак та ін. Окремі питання, що стосуються розвитку зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна, експорту та імпорту продукції зернового господарства, знайшли відображення в наукових працях В.І. Власова, В.І. Губенка, С.М. Кваші, В.В. Клочана, Є.В. Милованова, А.А. Фесини та ін.

Проте наукових досліджень у сфері формування, оцінки й регулювання зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна з урахуванням регіональних особливостей проведено недостатньо. Не сформовано науково обґрунтованої системи експортно-імпортних операцій із зерном на обласному рівні, яка б враховувала конкретні організаційно-економічні фактори й особливості регіональних ринків. Існує потреба у поглиблених дослідженнях механізму просування зерна на світовий ринок, у розробці ефективного адміністративного інструментарію й економічних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів ринку зерна. Це зумовило необхідність проведення даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась у відповідності до науково-дослідної теми економічного факультету Херсонського державного аграрного університету “Організаційно-економічний механізм функціонування підприємницьких структур,

систем ціноутворення, фінансово-кредитних відносин, страхування” (номер державної реєстрації 0102U002913) та в межах програми науково-дослідних робіт кафедри менеджменту організацій Херсонського державного аграрного університету за темою “Розробка організаційно-методологічних підходів управління агромаркетинговими регіональними системами” (номер державної реєстрації 0104U010374).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в розробленні теоретико-методичних положень розвитку зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо її удосконалення.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації поставлені такі завдання:

- розкрити діалектику понять “зовнішньоекономічні відносини”, “зовнішньо-економічна діяльність” і “зовнішньоекономічні зв'язки”;
- уточнити концептуальні засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна;
- запропонувати методичні підходи до аналізу зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна;
- удосконалити методику розрахунку ефективності зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна;
- виявити особливості здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами ринку зерна;
- обґрунтувати систему заходів щодо удосконалення державного регулювання й організаційно-економічного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю на ринку зерна;
- обґрунтувати пропозиції щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності виробників зерна.

Об'єктом дослідження є процес зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів ринку зерна.

Методи дослідження. Методологічною та теоретичною основою дисертаційної роботи є фундаментальні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених з проблем формування ринку зерна й розвитку зовнішньоекономічної діяльності його суб'єктів.

Дослідження проводилося з використанням різноманітних наукових методів. В його основу було покладено системний і ситуаційний підходи. Для вирішення окремих завдань використовувалися: метод порівняльного аналізу – при дослідженні економічних категорій, методик оцінки, системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні та світі; абстрактно-логічний – при визначенні сутності та класифікації видів зовнішньоекономічної діяльності; метод синтезу – при адаптації досвіду інших країн; методи горизонтального й вертикального аналізу – при визначенні тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна;

балансовий метод – при складанні балансу зерна; трендовий метод – при прогнозуванні обсягів експорту та імпорту зерна; кореляційно-регресійний метод – при визначенні залежності постачань зерна на експорт від валового збору й експортної ціни; графічний метод – при поданні статистичного матеріалу, розрахункових даних дослідження; соціометричний метод – при опитуванні та проведенні анкетування серед товаровиробників; експертний метод – при дослідженні існуючої схеми руху зерна на експорт; метод аналогії та розрахунково-конструктивний – при розробленні організаційної структури Асоціації експортерів зерна та розрахунку витрат на її функціонування.

Інформаційною базою дослідження слугували монографії, збірники наукових праць, науково-виробничі журнали. Джерелами даних були матеріали Державного комітету України по статистиці, Херсонського обласного управління статистики, відділу митної статистики й аналізу Херсонської митниці, Головного управління сільського господарства й продовольства Херсонської області, результати вибіркового обстеження, інформаційні матеріали в наукових публікаціях, нормативно-правові акти України, результати анкетування, проведеного автором, а також розрахунки й моделі, одержані в результаті власних досліджень здобувача.

Наукова новизна одержаних результатів. У процесі виконання дисертаційної роботи отримано ряд результатів, які полягають в розробленні теоретико-методичних положень і обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо подальшого розвитку зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна. Результатом дослідження є наступні положення дисертації, що виносяться на захист і визначають її наукову новизну.

Вперше:

- запропоновано розглядати як систему взаємопов'язаних понять категорії “зовнішньоекономічні відносини”, “зовнішньоекономічна діяльність” та “зовнішньоекономічні зв'язки”, що зумовлено їх недостатньо чітким тлумаченням в економічній літературі;
- обґрунтовано організаційно-економічні засади створення нової організаційно-правової структури з метою об'єднання зусиль товаровиробників Херсонської області для здійснення експорту зерна та виходу на зовнішній ринок – Асоціацію експортерів зерна, функціонування якої підвищить ефективність їхньої діяльності.

Уточнено:

- концептуальні засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна на основі узагальнення закордонного й вітчизняного досвіду (обов'язкове державне регулювання з використанням адміністративних та економічних методів, виключне право товаровиробників на експорт зерна);
- методичні підходи до аналізу зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна, які полягають в поетапному комплексному аналізі ресурсного потенціалу зовнішньої торгівлі зерном, на основі якого здійснюється вибір напряму розвитку зовнішньої торгівлі й оцінка його ефективності;

- закономірності та тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна та особливості її здійснення суб'єктами ринку, що дало змогу обґрунтувати один із напрямів підвищення ефективності виробництва зерна – прямий вихід товаровиробників на зовнішній ринок (без посередників).

Одержали подальший розвиток:

- методика визначення економічного ефекту від зовнішньої торгівлі зерном, яка передбачає використання в розрахунках показників: перехідні запаси зерна на початок і кінець року, потреба регіону в зерні, ціна експорту зерна, трансакційні витрати до кордону;
- організаційно-економічний механізм функціонування й розвитку зовнішньоторговельного ринку зерна, що передбачає створення об'єднань виробників, застосування ефективної цінової політики при здійсненні експортно-імпортних операцій, закупівельних і товарних інтервенцій, субсидій і дотацій, створення товарно-ф'ючерсних зернових бірж, укладання угод про довгострокове співробітництво й економічні заходи стимулювання поставок зерна на світовий ринок.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні рекомендацій щодо удосконалення зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна. Виконане дисертаційне дослідження розвиває недостатньо розроблений в економічній літературі напрям (зовнішньоекономічна діяльність на ринку зерна), доповнює його методичний і теоретичний апарат, забезпечує можливість дослідження сучасних процесів розвитку регіональних ринків зерна. Розроблені методичні підходи й рекомендації можуть бути використані: обласними органами управління у вирішенні завдання підвищення ефективності функціонування ринку зерна та опрацювання програм щодо його розвитку на перспективу, удосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю, створення ефективної системи зовнішньоекономічних зв'язків зернопродуктового підкомплексу (довідки № 9-600-6/349 від 15.08.2005 р. та № 234-71/177-12 від 17.08.2005 р.); навчальними закладами – у навчальному процесі при вивченні курсів: “Економіка підприємств АПК”, “Світова економіка”, “Зовнішньоекономічна діяльність в АПК”, “Організація та техніка укладання зовнішньоекономічних контрактів” (довідка № 6-24 від 15.09.2005 р.). Окремі положення дисертаційної роботи можуть застосовуватися підприємствами АПК при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та встановленні зв'язків на світовому ринку.

Особистий внесок здобувача. Основні положення, які складають наукову новизну і мають практичне значення, отримані автором особисто. Рекомендації й пропозиції щодо удосконалення зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна є особистими розробками і повністю належать автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, автором дисертаційної роботи використані лише ті ідеї та положення, що є результатом особистого наукового внеску в публікаціях.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на наукових і науково-практичних конференціях, нарадах і семінарах різних рівнів. Зокрема, на Всеукраїнській науковій конференції студентів, магістрів та аспірантів “Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи” (Харків, 2003), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Регіональні проблеми становлення ринкових економічних відносин в Україні” (Херсон, 2003), Міжнародній науково-практичній конференції “Глобальні та національні проблеми в аграрній економіці України” (Луганськ, 2004), Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 130-річчю від дня заснування Херсонського державного аграрного університету “Досягнення, проблеми і перспективи аграрної науки і освіти в Південному регіоні України” (Херсон, 2004), Міжнародній науково-теоретичній конференції “Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці” (Житомир, 2005), на щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу та навчально-методичних семінарах економічного факультету Херсонського державного аграрного університету (м. Херсон, 2003-2005 рр.).

Публікації. Основні положення й результати дисертаційної роботи опубліковано у 18 наукових працях, підготовлених самостійно (10 праць) і у співавторстві (8 праць), загальним обсягом 3,6 друк. арк., із них 10 – опубліковано в наукових фахових виданнях.

Структура і обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел із 209 найменувань та 12 додатків. Викладена на 185 сторінках основного тексту, містить 37 таблиць і 30 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність теми, мету та завдання дисертаційного дослідження, обґрунтовано необхідність його проведення, визначено наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію результатів.

У **першому розділі “Теоретико-методичні основи формування зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна”** розглянуто основні теорії зовнішньоекономічної діяльності і міжнародної торгівлі, здійснено їх еволюційну та сутнісну характеристику; подано обґрунтування сутності зовнішньоекономічної діяльності; проаналізовано досвід світового регулювання зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна та можливості його використання в умовах України; розкрито методичні підходи до аналізу зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна.

Два напрями регулювання зовнішньоекономічної діяльності (лібералізм і протекціонізм) – фундаментальні основи, на яких базуються теорії й доктрини зовнішньої торгівлі. Теорії, спрямовані або тільки на лібералізацію

зовнішньоекономічної діяльності, або на протекціонізм, не існує. Кожна теорія, що односторонньо висвітлює певний напрям зовнішньої торгівлі або зазнає жорстокої критики і не підтверджується на практиці, або є частиною певного економічного процесу. Постає проблема ролі державних органів, які повинні регулювати співіснування протекціонізму й лібералізму. При цьому особливу роль відіграє монополія держави на зовнішню торгівлю.

У дисертаційному дослідженні поняття зовнішньоекономічні зв'язки (ЗЕЗ) та зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) розглядаються в сукупності з поняттям зовнішньоекономічні відносини (ЗЕВ), етапами реалізації яких можуть бути: оцінка власних ресурсів, вибір іноземного партнера, вибір форми співробітництва, організація й проведення переговорів.

Зовнішньоекономічні відносини – це встановлення контактів у системі світового господарства, частина суспільних відносин між фізичними та юридичними особами різних країн у плані їх майбутнього можливого співробітництва, що стосуватиметься їхніх економічних інтересів.

Зовнішньоекономічна діяльність являє собою заходи й дії щодо реалізації зовнішньоекономічних відносин. Найважливішою ознакою й наслідком ЗЕД підприємств є переміщення матеріальних, грошових, трудових і інтелектуальних ресурсів з однієї країни в іншу. Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів ЗЕД України із суб'єктами ЗЕД інших країн, що виникає у процесі виробництва, реалізації, розподілу та споживання продукції на основі взаємної вигоди для всіх учасників. Її проявом можуть бути: експорт, імпорт, реекспорт, реімпорт, різні форми кооперації, товарообмінні операції, створення спільних підприємств та ін. У результаті співпраці й спільної діяльності між двома країнами утворюються зв'язки. Тому, як свідчать дослідження, доцільно розглядати ці терміни як систему похідних понять (рис. 1).

Зовнішньоекономічні зв'язки – напрацьовані відносини, побудовані на минулій співпраці, які не обов'язково ставлять за мету отримання вигоди. Зовнішньоекономічні зв'язки припускають тісний взаємозв'язок міжнародних, господарських і торгово-політичних відносин. Зовнішньоекономічні зв'язки країн формуються і здійснюються під впливом розвитку зовнішньоекономічної діяльності їхніх суб'єктів. Зовнішньоекономічні зв'язки впливають на економічну систему держави через механізм зовнішньоекономічної діяльності.

Світовий досвід розвитку аграрної економіки показує, що нині не існує ринкових економік “вільного типу”. В усіх промислово розвинених країнах економіка певною мірою регулюється державою, а відмінності полягають лише в обсязі регулювання й рівні розвитку державного сектора. Навіть у державах, що офіційно проголосили політику “дерегулювання” економіки, у сфері зовнішньоекономічної діяльності держава зберегла першорядну роль. У країнах із стабільним ринком зерна вона бере активну участь у регулюванні виробництва й реалізації продукції.

Рис. 1. Система взаємопов'язаних понять “зовнішньоекономічні відносини”, “зовнішньоекономічна діяльність”, “зовнішньоекономічні зв'язки”

Так, у США до 60 % продукції, виробленої фермерами, реалізується по регульованих каналах збуту, по контрактах із визначенням термінів поставок, їх обсягів і попередньо обумовленої ціни. Інший канал реалізації зерна – фермерські кооперативи, де також виключена стихія ринку.

У США державне регулювання виробництва зерна засновано на економічних заходах впливу на розвиток зернового господарства з використанням таких економічних інструментів, як ціна, податки, дотації, позички й кредити. У провідних країнах-виробниках зерна, таких як США і Канада, держава створює умови найбільшого сприяння для розвитку зернового господарства, забезпечення певного рівня його рентабельності. Державне регулювання розвитку зернового господарства в цих країнах є великомасштабною системою, що заснована на значному бюджетному фінансуванні.

Регулювання зовнішньої торгівлі в країнах ЄС забезпечує підтримку внутрішніх виробників, захищаючи їх від негативного впливу змін у кон'юктурі світових ринків, і дозволяє вести активну зовнішньоторговельну діяльність, збуваючи на світових ринках значні обсяги продукції за умови збереження власної продовольчої безпеки. Для досягнення цих цілей у країнах ЄС використовується кількісне, цінове й митне регулювання. Кількісне регулювання аграрного ринку здійснюється за допомогою інтервенції купівлі й продажу сільськогосподарської продукції та заставних операцій.

На основі узагальнення світового досвіду розвитку й державного регулювання зовнішньої торгівлі продукцією зернового господарства визначено такі прийнятні для України напрями: поглиблення регіональної спеціалізації виробництва зерна по культурах залежно від природно-економічних умов, регулювання експортно-імпорتنих операцій із запровадженням режиму квотування, цінове регулювання та державна підтримка виробників зерна, вихід товаровиробників на світовий ринок зерна.

У другому розділі “Сучасний стан розвитку зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна” здійснено оцінку процесів виробництва й збуту зерна в Херсонській області, проаналізовано тенденції розвитку світового ринку зерна, проведено дослідження виробничих, організаційних та економічних аспектів діяльності суб'єктів ринку зерна, виявлено особливості розвитку вітчизняного ринку зерна.

Аналіз кон'юнктури світового ринку зерна засвідчив, що вона залежить від балансу внутрішнього попиту і пропозиції зерна в провідних країнах-виробниках. Характерною особливістю є поява на ринку нових великих імпортерів цієї продукції (Китай). Загальне зростання виробництва й, зокрема, експортної пропозиції з боку розширеного ЄС, чинить помітний вплив не лише на рівень локальних, а й світових цін на зерно. Вони варіюють відповідно до попиту й пропозиції на ринках. Купівельний попит як на продовольче зерно, так і на фураж досить високий. Спостерігається нестача світових запасів зерна (з 598,5 млн. т у 2000 р. до 362,7 млн. т у 2005 р.). Через стрімке зростання населення планети виробництво суттєво відстає від споживання і його обсяги є недостатніми для адекватного покриття попиту. У зв'язку з цим виникає необхідність у світовому нарощуванні обсягів виробництва зернових культур, що окреслює для України певні перспективи на світовому ринку зерна.

Протягом 2000-2004 рр. у загальній структурі посівів Херсонської області зернові культури займали близько 60 %. Посівна площа під зерновими культурами в Херсонській області коливається від 711,8 до 977 тис. га. У середньому за 1990-2004 рр. валовий збір зерна в Херсонській області становив 1860 тис. т. Рівень товарності зерна в області за 1996-2004 рр. становив 50,7 %. У середньому за 1996-2004 рр. на душу населення в області вироблялося 1310 кг зерна, тоді як по Україні – 622 кг. Експорт сільськогосподарської продукції у середньому за 2000-2004 рр. становив майже третину (26,5 %) від загальнообласного експорту і досяг найвищого значення в 2004 р. – 59 млн. дол. США. У 2004 р. в експорті продукції сільського господарства частка зернових культур становила 54 %, насіння олійних рослин – 34,5 %. Дані про виробництво зерна в Україні та Херсонській області, частку його експорту у валових зборах наведено в табл. 1.

Порівнюючи наведені показники, відмітимо загальну тенденцію щодо їхніх змін як на загальнодержавному, так і на обласному рівнях. Трансформація товаропотоків зерна відбувається переважно у напрямі комерціалізації збуту продукції. У 2004 р. товаровиробниками Херсонської області було продано комерційним структурам близько 70 % збіжжя із загального обсягу зерна на реалізацію. Комерційні канали стають основними й водночас найменш прозорими.

Таблиця 1

Виробництво та експорт зерна в Україні та Херсонській області

Показники		Роки				
		2000	2001	2002	2003	2004
Виробництво зерна, тис. т:	Україна	24459,0	39706,0	38804,3	20234,4	41800,0
	Херсонська область	1166,3	2180,2	1537,3	404,6	1935,8
Експорт зерна, тис. т:	Україна	1330,0	6200,0	12168,2	3861,2	7564,5
	Херсонська область	87,9	304,4	562,0	89,1	283,6
Частка експорту у валових зборах, %:	Україна	5,4	15,6	31,4	19,1	18,1
	Херсонська область	7,5	14,0	36,6	22,0	14,7

Дослідженнями встановлено, що серед покупців найбільша частка припадає на дрібних посередників, які скуповують зерно невеликими партіями у фермерських господарств. Фермери продали посередникам 49 % зернових. На другому місці – трейдери, частка яких становить 24 % від загального обсягу. Приватні підприємства великих розмірів працюють з усіма покупцями. Через відсутність інформації про ціни та складність реалізації зерна невеликими партіями (3-10 т) фермери продають свою продукцію дрібним посередникам, які в свою чергу, вже з націнкою, здають його до державних елеваторів, трейдерам через налагоджену мережу збуту. Близько 44 % опитаних реалізують 45 % зерна вже відомим дрібним посередникам і 31 % – новим.

Вибір посередника обумовлюється запропонованою ціною, напрацьованими зв'язками, надійністю посередника. Для значної частини керівників господарств основною перевагою при продажу посередникам є можливість отримання готівки, частина якої, як правило, не фіксується жодним документом.

Виступаючи незалежними посередниками між товаровиробниками, зерновими складами та переробниками, відкриваючи нові ринки збуту зерна, трейдери відіграють значну роль на ринку зерна. Після відмови від планової системи заготівлі й реалізації зерна, вони стали для виробників, з одного боку – надійним партнером, який за готівку оперативно закупить зерно будь-яких кондицій і за будь-яких умов, з іншого боку – монополістом, що диктує правила гри та встановлює ціни, які часто не виправдовують сподівань виробників.

Фактично товаровиробники не мають альтернативних каналів збуту зерна, окрім трейдерів. Звичайно, на зерновому ринку діють і заготівельні організації, і переробні підприємства, і біржа. Однак ці організації спроможні закупити невеликі обсяги зерна. Наприклад, для Херсонської області, яка збрала у 2004 р. 1,94 млн. т зерна, обсяг закупівель до Держрезерву становив 51 тис. т, під заставу прийняли близько 30 тис. т, переробні підприємства змогли закупити лише 24 тис. т. У загальному обсязі проданого в області зерна у 2004 р. частка реалізації “за іншими каналами” становила 63,7 %. За цим каналом реалізації стоять саме посередники.

Витрати компанії-трейдера при постачанні продукції на експорт становлять при відвантажуванні на умовах FOB від 100 до 160 грн./т. Якщо враховувати, що

доставкою до елеватора, фумігацією та оформленням деяких документів займається фірма-посередник, то витрати трейдера становлять 50-80 грн./т. На рис. 2 наведено інформацію про заробіток фірм-посередників і трейдерів при реалізації зерна на експорт, а також можливий альтернативний напрям реалізації через Асоціацію експортерів зерна.

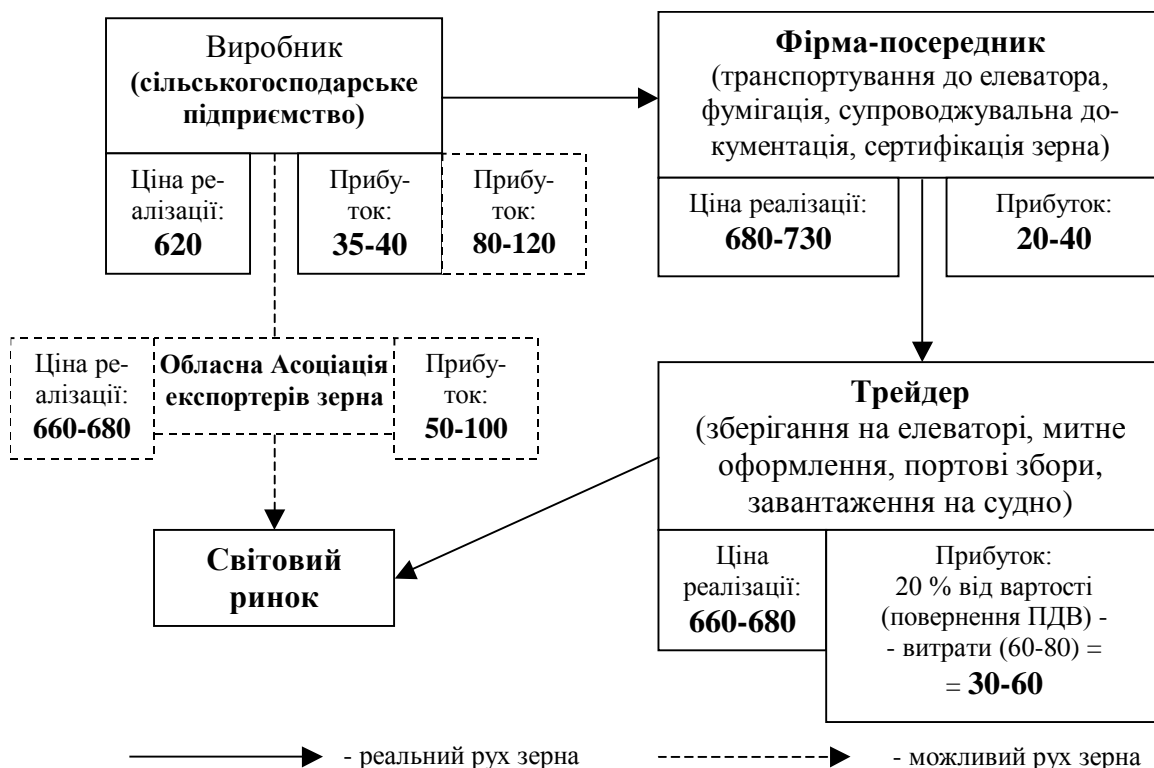

Рис. 2. Схема руху зерна на експорт за умовою поставки FOB (наведена ціна на пшеницю 3-го класу восени 2004 року, грн./т)

Відповідаючи на запитання про роль податку на додану вартість в експортних операціях із зерном, представники зернотрейдерів та експерти були одноставні: повернення ПДВ є одним з основних стимулів у цій діяльності.

За нашими розрахунками прибуток фірм-посередників, що працюють на ринку зерна, досягає близько 30 грн./т, прибуток зернотрейдерів – близько 50 грн./т. Досить реальним вбачається отримання цих коштів безпосередньо товаровиробником, який за допомогою Асоціації експортерів зерна самостійно виходить на зовнішній ринок.

Виникає потреба спільними зусиллями декількох господарств – великих виробників конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, дрібних реформованих господарств, фермерів – створювати на кооперативних засадах структури експедиційного обслуговування, спрямовані на експорт товарних обсягів. Мається на увазі формування відповідних за кількістю та якістю партій, укладання договорів складування продукції, оформлення сертифікатів, супроводжувальних документів, транспортування до портів, пропускних пунктів та ін. Частково ці функції можуть виконувати наймані робітники (фахівці) у запропонованій Асоціації експортерів зерна. Особлива роль має належати державі, яка підтримуватиме

сільськогоспо-дарських виробників і сприятиме їхньому самостійному виходу на зовнішні ринки.

В результаті проведеного дослідження нами виявлено позитивні й негативні сторони ЗЕД для товаровиробників. Позитивні сторони: значне розширення ринків збуту власної готової продукції та ринків сировинних ресурсів, накопичення валютних грошових коштів, більш висока прибутковість зовнішньоекономічних операцій порівняно з операціями на внутрішньому ринку країни. Негативні сторони: конкуренція з підприємствами-виробниками аналогічної продукції, з трейдерами, які мають достатній досвід, небезпека втрати партій готової продукції або товарів внаслідок природних і транспортних катастроф у зв'язку зі збільшенням відстані транспортних перевезень, невиконання іноземним партнером своїх зобов'язань, значні додаткові грошові вкладення (мобільний зв'язок, Інтернет, послуги юриста, питання, пов'язані з фрахтуванням судна, оформленням митної документації).

Близько половини керівників сільськогосподарських підприємств не розглядають зовнішньоекономічну діяльність як варіант підвищення економічної ефективності господарювання. Умовно цю групу керівників можна назвати консерваторами. У здійсненні зовнішньоекономічної діяльності найбільшу непевність викликають такі моменти: проблеми з пошуком іноземних партнерів, відсутність знань і навичок в оформленні документації, час і відстань здійснення, ризик втрати продукції, валютний ризик та ін. Важливим аргументом на користь цієї позиції керівники вважають дотримання пріоритетів стабільності: навіщо вигадувати й впроваджувати щось нове, коли підприємство і так має хоч і невеликий, але стабільний прибуток.

Проведений аналіз дозволяє визначити напрями удосконалення зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна, серед яких: належне державне регулювання, досконале інформаційне забезпечення учасників ринку, створення асоціацій учасників ринку, збутових кооперативів, активізація біржової торгівлі зерном, вихід безпосередніх товаровиробників на зовнішній ринок.

У третьому розділі “Напрями удосконалення зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна” обґрунтовано основні напрями удосконалення зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна та шляхи підвищення ефективності зерновиробництва в Херсонській області через вихід безпосередніх товаровиробників на зовнішній ринок.

Запропоновано систему заходів щодо впливу державних органів на внутрішній і світовий ринки зерна, по регулюванню зовнішньоекономічної діяльності на ньому (рис. 3.).

Для підвищення ефективності виробничо-збутової діяльності виробників зерна, розв'язання проблеми виходу їх на зовнішній ринок, минаючи посередницьку ланку, зміцнення їхньої конкурентоспроможності у світовому ринковому просторі, активним гравцем якого прагне стати Україна, необхідно розвивати ринок зерна шляхом інтеграції та кооперації його агентів. Створення в області асоціації

експортерів зерна, метою діяльності якої буде забезпечення інтересів своїх членів – товаровиробників, зможе розв'язати існуючі проблеми й підвищити прибутковість зернового господарства. Учасники асоціації зберігають юридичну та господарську самостійність і співпрацюють на принципах взаємних економічних інтересів.

Рис. 3. Система заходів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна

За даними табл. 2 розраховано дохід сільськогосподарських товаровиробників після продажу зерна на зовнішньому ринку через Асоціацію експортерів зерна (табл. 3).

Таблиця 2

Дані для розрахунку економічного ефекту від створення обласної Асоціації експортерів зерна (Херсонська область, 2004 р.)

Ціна реалізації 1 т зерна сільськогосподарськими товаровиробниками		Дохід фірм-посередників від реалізації 1 т зерна		Дохід зернотрейдерів від реалізації 1 т зерна		Ціна реалізації 1 т зерна на зовнішньому ринку	
грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%
439,1	62	108,5	15	164,8	23	714,4	100

Економічний ефект обчислювали відповідно до розробленого алгоритму:

1. Визначення доходу торгових посередників і зернотрейдерів у фактичному ланцюзі реалізації 1 т зерна на експорт.

2. Розрахунок вартості послуг Асоціації експортерів зерна за реалізацію продукції.

Асоціація експортерів зерна має на меті сприяти просуванню продукції на експорт, виконуючи при цьому функції торгових посередників і трейдерів. Таким чином, за рахунок перерозподілу прибутків посередників та трейдерів і виключення деяких функцій збутового ланцюга збільшуються доходи товаровиробників.

Таблиця 3

Розрахунок доходу сільськогосподарських товаровиробників після продажу зерна на зовнішньому ринку через Асоціацію експортерів зерна

Ціна реалізації 1 т зерна с.-г. товаровиробниками, грн.	Вартість послуг Асоціації за реалізацію 1 т зерна, грн.	Ціна реалізації 1 т зерна на зовнішньому ринку, грн.	Дохід с.-г. товаровиробників від реалізації зерна на зовнішньому ринку, грн./т	Обсяг експортованого зерна у 2004 р., тис.т	Сумарний дохід с.-г. товаро-виробників, тис. грн.
439,1	$108,5 + 164,8 = 273,3$ $273,3 * 0,64 = 174,9$	714,4	100,4	283,6	28473,44

3. Визначення ціни реалізації зерна на експорт товаровиробниками.

Далі алгоритм рішення припускає два підходи:

- розрахунок зниження ціни продукції, що підвищує її конкуренто-спроможність і стимулює попит;

- розрахунок передбачуваної відпускної ціни сільськогосподарських товаровиробників, збільшеної за рахунок перерозподілу прибутку та зниження витрат на реалізацію продукції.

Для подальших розрахунків обрано другий підхід. У такий спосіб розрахована прогнозована відпускна ціна виробників продукції шляхом збільшення фактичної ціни на суму зменшення доходу торгових посередників.

4. Прогноз збільшення доходу і прибутку товаровиробників.

Додатковий прибуток від реалізації зерна через Асоціацію в сумі 27,35 млн. грн. для сільськогосподарських товаровиробників області можна спрямувати на вирішення низки економічних і соціальних питань на селі.

Враховуючи тенденції розвитку зернового господарства Херсонської області, виробництва й реалізації на експорт зерна, виявлено альтернативні шляхи реалізації. Одним із шляхів може бути експорт продуктів переробки зерна. Порівняльний аналіз варіантів ефективності формування ринку зерна й продукції його переробки з урахуванням розвитку експорту наведено в табл. 4.

Ефективність реалізації на експорт продукції переробки зерна
(на прикладі Херсонської області, за даними 2004 р.)

Показники	Поставка зерна на експорт	Поставка борошна на експорт
Вихід борошна із зерна, %	-	75
Вартість переробки зерна, дол.США/т	-	12-25
Інші витрати (транспортування,пакування, зберігання, додаткова документація), дол. США/т	-	30-50
Експорт – всього, тис. т	283,6	212,7
Ціна експорту, дол. США/т	112,31	238,03
Ціна з урахуванням переробки і витрат на реалізацію, дол. США/т	-	187,31
Прибуток, дол. США/т	-	50,72
Дохід від експорту, тис. дол. США	38222,4 (31852,0+20% ПДВ)	50628,9

Результати розрахунків та порівняльний аналіз експорту зерна й борошна пшеничного та пшенично-житнього з Херсонської області підтверджує гіпотезу про пріоритетність й доцільність другого варіанта, який забезпечить найбільший вигоду від експорту продукції. При експорті борошна область не тільки активізує діяльність переробної промисловості, а й отримає додаткові кошти в сумі близько 12 млн. дол. США.

ВИСНОВКИ

1. Ринкові трансформації в Україні протягом останніх років, динамічні інтеграційні процеси, лібералізація зовнішньої торгівлі й послаблення ролі держави як головного гравця на ринку зерна призвели до загострення економічного стану, окремих організаційно-економічних аспектів діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, це стосується ефективності збуту продукції, яку товаровиробники реалізують не завжди за прийнятною для них ціною. Тому постає завдання підвищення ефективності збутової діяльності виробників зерна, зокрема через розвиток її зовнішньоекономічної складової.

2. На основі узагальнення світового та вітчизняного досвіду розвитку й державного регулювання зовнішньої торгівлі продукцією зернового господарства обґрунтовано як прийнятні для України такі його заходи: регулювання експортно-імпортних операцій із застосуванням нетарифних методів, обов'язкова участь держави в процесах ціноутворення на ринку зерна, адресна державна підтримка виробників зерна, сприяння розвитку біржових механізмів торгівлі зерном та виходу безпосередніх товаровиробників на світовий ринок зерна.

3. Результати вивчення структури експорту сільськогосподарської продукції

Херсонської області показали, що частка зерна в ній становить 60 %. За останні роки рентабельність реалізованого зерна на внутрішньому ринку не перевищувала 10 %, в той час як на світовому ринку була на рівні 30 %. Прибуток від експорту зерна у 2004 р. становив 153,2 грн./т, а при реалізації на внутрішньому ринку – 36,9 грн./т, що свідчить про економічну доцільність продажу зерна товаровиробниками на зовнішньому ринку. Проте аналіз розвитку зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна Херсонської області засвідчив про небажання й неспроможність товаровиробників до виходу на зовнішній ринок. Цю нішу займають зернотрейдери, які одержують від своєї діяльності набагато більші прибутки порівняно з виробниками зерна.

4. Доцільність розвитку зовнішньоекономічної діяльності виробників зерна Херсонської області зумовлена також сукупністю природних, організаційно-технологічних і соціально-економічних передумов. Насамперед, це сприятливі природно-кліматичні умови й наявність родючих чорноземів для вирощування високоякісного зерна, що відповідає світовим стандартам експорту. Висока конкурентоспроможність продукції на світовому ринку забезпечуватиме стабільні надходження грошових коштів, що дасть змогу впроваджувати високопродуктивні технології та нарощувати виробництво. Найменші, порівняно з іншими областями, витрати в збутовому ланцюзі будуть зумовлені унікальністю географічного розташування відносно водних і залізничних сполучень, наявністю необхідної інфраструктури й близькістю до морського та річкового порту.

5. Забезпечити подальший розвиток зовнішньоекономічної діяльності виробників зерна, розширити ринковий зовнішньоторговельний оборот зерна, скоротити бартерні й нелегальні угоди без фіксації договорів, подолати монополізм великих елеваторів і посередницьких фірм, уникнути послуг зернотрейдерів дозволять: відповідні механізми державного регулювання, використання біржових механізмів, відкритий конкурентний торг, прозорі канали збуту зерна, обов'язкове декларування всіх умов угод, реєстрація й перерахування виторгу від експорту на банківський рахунок сільськогосподарського підприємства, наявність інформації про кон'юнктуру світового й національного ринків, розвинута інфраструктура та поява (на противагу великій кількості торгових перекупників зерна) надійних посередників в особі оптових закупівельно-збутових і торгово-посередницьких кооперативів, асоціацій виробників.

6. Результати дослідження дають підстави вважати, що розвиток та регулювання зовнішньоекономічної діяльності учасників ринку зерна в області необхідно здійснювати на основі комплексного використання методів державного регулювання. У дисертаційній роботі пропонуються шляхи удосконалення економічних методів, організаційно-правових заходів й адміністративного інструментарію регулювання зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна. Основними напрямками регулювання визначено: координацію експортно-імпортних операцій, їх квотування, сприяння укладанню ф'ючерсних і форвардних контрактів на біржах, маркетингові дослідження

можливих ринків збуту, ліцензування учасників зовнішньої торгівлі зерном, механізм товарних інтервенцій, застосування заставних, гарантованих і цільових цін, мита й тарифи, компенсаційні збори та пільги.

7. Доведено доцільність створення нової організаційної структури управління зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів ринку зерна. При формуванні структури управління зовнішньоекономічною діяльністю необхідно враховувати участь Асоціації експортерів зерна як сполучної ланки між виробником й зовнішнім ринком зерна, а також Координаційної ради з функціями щодо управління зовнішньоекономічною діяльністю в області, організаційно-економічних та адміністративних методів її регулювання, розвиток кооперативних форм збуту зерна і біржових механізмів.

8. Умовою подальшого розвитку зовнішньоекономічної діяльності товаровиробників є формування інфраструктури ринку зерна шляхом організації біржової торгівлі, створення резервних фондів необхідних обсягів, здійснення відповідної державної цінової політики, створення Асоціації експортерів зерна, аналітично-маркетингового Центру. Перелічене дасть змогу задіяти альтернативний канал збуту вирощеного сільськогосподарськими товаровиробниками зерна – зовнішній ринок, що дозволить їм привести граничні витрати до максимальної продуктивності виробництва й одержати найвищу віддачу від вкладеного капіталу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Соловйов І.О., Кирилов Ю.Є. Система маркетингу в інфраструктурі аграрного ринку // Вісник Сумського національного аграрного університету. – Суми. – 2002. – № 1. – С. 125-127. (Особистий внесок автора: обґрунтування організаційних основ функціонування інформаційно-маркетингового центру).
2. Соловйов І.О., Кирилов Ю.Є. Біржова торгівля на шляху становлення ринку зерна // Економіка АПК. – 2003. – № 2. – С. 124-127. (Особистий внесок автора: запропоновано схему організації біржових торгів зерном та уточнено принципи діяльності зернових товарних бірж).
3. Кирилов Ю.Є. Організаційно-правові засади експорту продукції зернового господарства // Таврійський науковий вісник: збірник наукових праць. Вип. 25. – Херсон: Айлант, 2003. – С. 172-175.
4. Кирилов Ю.Є. Шляхи досягнення еквівалентності товарообміну між зерновим господарством та галузями, що його обслуговують // Таврійський науковий вісник: збірник наукових праць. Вип. 28. – Херсон: Айлант, 2003. – С. 230-235.
5. Кирилов Ю.Є. Конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників на світовому ринку сільськогосподарської продукції // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету / За ред. В.Г. Ткаченко. – Луганськ: Вид-во ЛНАУ, 2004. – №34(46). – С. 48-51. (Серія “Економічні науки”).

6. Соловійов І.О., Кирилов Ю.Є. Розвиток експорту продукції зернового господарства Херсонської області // Економіка АПК. – 2004. – №3. – С. 140-143. (Особистий внесок автора: аналіз експортних операцій із зерном, розрахунок їх економічної ефективності).
7. Кирилов Ю.Є., Петрухно О.В. Тенденції розвитку світового ринку зерна // Таврійський науковий вісник: збірник наукових праць. Вип. 37. – Херсон: Айлант, 2005. – С. 252-262. (Особистий внесок автора: розглянуто кон'юнктуру світового ринку зерна, виявлено особливості його розвитку).
8. Кирилов Ю.Є. Перспективи України на світовому ринку зерна // Економіка АПК. – 2005. – №5. – С. 135-139.
9. Губа М.І., Кирилов Ю.Є. Діалектика понять “зовнішньоекономічні відносини”, “зовнішньоекономічна діяльність”, “зовнішньоекономічні зв'язки” в аграрній економіці // Таврійський науковий вісник: збірник наукових праць. Вип. 40. – Херсон: Айлант, 2005. – С. 247-251. (Особистий внесок автора: характеристика понять, обґрунтування доцільності їх розгляду у вигляді системи).
10. Соловійов І.О., Кирилов Ю.Є. Дослідження особливостей виробництва і ринку зерна у Херсонській області // Економіка АПК. – 2005. – №10. – С. 104-109. (Особистий внесок автора: збір та обробка інформації, схема руху зерна на експорт).

В інших виданнях:

1. Соловійов І.О., Кирилов Ю.Є. Система маркетингу як елемент інфраструктурного забезпечення аграрного ринку // Ринкова трансформація економіки АПК: кол. Монографія у чотирьох частинах. Ч.4 / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. Стабілізація доходів сільських товаровиробників. – К.: ІАЕ, 2002. – С. 85-87. (Особистий внесок автора: обласний рівень управління системою агромаркетингу).
2. Кирилов Ю.Є. Особливості формування ринку зерна та продуктів його переробки // Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів, магістрів та аспірантів: у двох томах. – Т.2 – К.: ІАЕ УААН, 2003. – С.323-324.
3. Кирилов Ю.Є. Фактори становлення ринку зерна // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції “Наука і освіта ‘2003”. Том 15. Сільське господарство. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.27-29.
4. Кирилов Ю.Є. Експорт продукції зернового господарства за умов вступу України у СОТ // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції “Динаміка наукових досліджень ‘2003”. Том 21. Економіка. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С. 8-10.
5. Кирилов Ю.Є. Еволюція і сутнісна характеристика основних теорій ЗЕД // Матеріали Першої Міжнародної науково-практичної конференції “Науковий потенціал світу ‘2004”. Том 9. Зовнішньоекономічна діяльність. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 34-36.

6. Кирилов Ю.Є. Регіональний ринок зерна: формування та розвиток // Регіональні проблеми становлення ринкових економічних відносин в Україні: Зб. наук.-метод. праць. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2004. – С. 78-80.
7. Кирилов Ю.Є. Удосконалення державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції “Наука і освіта ‘2005”. Том 92. Економіка АПК. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – С. 24-26.
8. М.І. Губа, Ю.Є. Кирилов. Методичні підходи до визначення ефективності зовнішньоекономічних зв'язків на ринку зерна // Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції “Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці”. – В 3-х ч., Житомир, 3-5 берез. 2005 р. – Житомир: Вид-во “Державний агроекологічний університет”, 2005. – Ч. 2. – С. 52-55. (Особистий внесок автора: методика аналізу зовнішньоекономічних зв'язків на ринку зерна).

АНОТАЦІЯ

Кирилов Ю.Є. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Державний агроекологічний університет Міністерства аграрної політики України, м. Житомир, 2005.

У дисертаційній роботі з урахуванням світового досвіду узагальнено й обґрунтовано теоретичні та методичні аспекти формування зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна. Здійснено аналіз сучасного стану та тенденцій зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна, виявлено особливості її розвитку. Проведено оцінку діяльності суб'єктів цього ринку. Висвітлено роль трейдерів та місце держави на ринку зерна, їх вплив на ефективність виробництва зерна. Запропоновано механізми державного регулювання та організаційно-економічні заходи щодо удосконалення зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна. Розроблено й обґрунтовано схему виходу безпосередніх товаровиробників на зовнішній ринок зерна, що забезпечуватиме підвищення ефективності їх діяльності.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, ринок зерна, суб'єкти ринку зерна, державне регулювання, вихід безпосередніх товаровиробників на зовнішній ринок.

АННОТАЦИЯ

Кирилов Ю.Е. Развитие внешнеэкономической деятельности на рынке зерна. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. – Государственный

агроэкологический университет Министерства аграрной политики Украины, г. Житомир, 2005.

Диссертация посвящена исследованию теоретико-методических основ формирования внешнеэкономической деятельности на рынке зерна, особенностей развития на мировом, национальном и региональном уровнях и практических вопросов её совершенствования.

Мировой опыт развития аграрной экономики показывает, что в данное время не существует рыночных экономик “свободного типа”. Во всех промышленно развитых странах экономика регулируется государством в той или иной мере, а разница состоит лишь в объеме регулирования, уровне развития государственного сектора. Даже в странах, которые официально провозгласили политику “дерегулирования” экономики, в сфере внешнеэкономической деятельности государство сохранило за собой ведущую роль. Государство защищает товаропроизводителей от отрицательного влияния изменений в конъюнктуре мировых рынков. Регулирование аграрного рынка осуществляется с помощью интервенции купли и продажи сельскохозяйственной продукции и залоговых операций. Тарифное и нетарифное регулирование – основа экспортно-импортных операций.

Исследованы процессы производства и сбыта зерна в Херсонской области, проанализированы тенденции развития мирового рынка зерна, проведен анализ производственных, организационных, экономических аспектов деятельности субъектов рынка зерна, выявлены особенности развития отечественного рынка зерна. Трансформация товаропотоков зерна происходит преимущественно в направлении коммерциализации сбыта продукции. В 2004 году товаропроизводителями Херсонской области было продано коммерческим структурам около 70 % зерна из общего объема зерна, предназначенного на реализацию. Коммерческие каналы становятся основными и в то же время наименее прозрачными. После разрушения советской системы заготовки и реализации зерна, посредники стали для производителей, с одной стороны надежным партнером, который за наличный расчет оперативно купит зерно любых кондиций и на любых условиях, с другой – монополистом, который диктует правила игры и устанавливает цены, которые часто не оправдывают ожиданий производителей.

Эффективное регулирование внешнеэкономической деятельности участников рынка зерна в области необходимо осуществлять на основе комплексного использования государственных методов. В диссертации предлагаются пути совершенствования существующих и разработка новых экономических методов, организационно-правовых мероприятий и административного инструментария регулирования внешнеэкономической деятельности на рынке зерна. Основными направлениями регулирования должны стать: координация экспортно-импортных операций, их квотирование, содействие заключению фьючерсных и форвардных контрактов на биржах, маркетинговые исследования возможных рынков сбыта, лицензирование участников внешней торговли зерном, механизм товарных

интервенций, применение залоговых, гарантированных цен, таможенных пошлин и тарифов, компенсационных сборов, льгот.

Необходимо создание новой организационной структуры управления внешнеэкономической деятельностью субъектов рынка зерна. При формировании структуры управления внешнеэкономической деятельностью необходимо учитывать участие Ассоциации экспортеров зерна, как связующего звена между производителем и внешним рынком зерна, а также Координационного совета с функциями по управлению внешнеэкономической деятельностью в области, организационно-экономических и административных методов ее регулирования, развитие кооперативных форм сбыта зерна и биржевых механизмов.

Условием повышения эффективности и совершенствования внешнеэкономической деятельности производителей зерна является формирование и дальнейшее развитие инфраструктуры рынка зерна путем организации биржевой торговли, создание резервных фондов необходимых размеров, функционирование соответствующей государственной ценовой политики, создание Ассоциации экспортеров зерна, аналитически-маркетингового Центра. Все это призвано открыть альтернативный канал сбыта зерна непосредственному товаропроизводителю – внешний рынок, который позволит последнему привести предельные затраты к максимальной производительности производства и получить наибольшую отдачу от вложенного капитала.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, рынок зерна, субъекты рынка зерна, государственное регулирование, выход непосредственных товаропроизводителей на внешний рынок.

SUMMARY

Kirilov Y.E. The development of foreign economic activity at the grain market. – Manuscript.

Thesis for a candidate's degree in Economics in the speciality 08.07.02 – Economics of agriculture and agro-industrial complex. – State agroecological university of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine, Zhytomyr, 2005.

The thesis makes a world experience-based generalization and substantiation of theoretical and procedure aspects of forming foreign economic activity at the grain market. It analyzes the current state and tendencies of foreign economic activity of the grain market, and identifies specific features of its development. An appraisal of the grain market subjects' activity is given. The role of traders and state at the grain market, their influence on grain production efficiency are highlighted. A state control mechanism and organizing-economic measures to perfect foreign economic activity at the grain market are proposed. A strategy providing direct commodity producers' access to the foreign grain market and ensuring an increase in the efficiency of their performance is developed and grounded.

Key words: foreign economic activity, grain market, grain market subjects, state control, access of direct commodity producers to the foreign market.